

Fængsler i krise: Kan dialog erstatte tremmer?

Om podcasten

[Juristeriet - podcast](#)

Fængslerne er fyldte til bristepunktet. Medarbejderne flygter og de indsatte kommer tilbage til fængslerne igen og igen. Krisen i Kriminalforsorgen giver anledning til at overveje, om vi stadig skal sætte gerningspersoner bag tremmer, eller om vi i stedet skal kigge efter mere dialogbaserede straffemetoder, der både kan gavne gerningsperson og forurettede. I dette afsnit tager vi en snak med lektor i konfliktmægling Ida Helene Asmussen om genoprettende ret. Vi spørger bl.a, om straf skal gøre ondt, eller om det også skal være med til at gøre os klogere, og hvordan en mere aktiv rolle i konfliktløsningen faktisk kan være med til at empower forurettede? Lyt med!

Gæst: Lektor i konfliktmægling Ida Helene Asmussen

Vært: Lene Juhl Friedrichsen

Musik & lyd: Emil Tarp Vang

Redaktion: Lene Juhl Friedrichsen og Emil Tarp Vang

Optaget den 25. august 2023

Hvis du har ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura, så skriv til os på redaktion@jur.ku.dk.

Indholdet af podcasten

Intro

Vi hører, at de danske fængsler er fyldt til bristepunktet og at medarbejderne flygter. Både medarbejdere og indsatte lider under forholdene og vi ser, at rigtig mange indsatte kommer tilbage i fængslerne igen og igen. Siden 1990'erne har vi haft flere alternativer til fængselsstraf, f.eks. muligheden for at afsone med fodlænke, men mulighederne har ikke ændret ved, at fængselsstraf stadig er en integreret del af vores retssystem. Et system hvor vores blik i høj grad er rettet mod gerningspersonen og hvor vi helt kan glemme at have et øje på den forurettede. For hvordan hjælper vi egentlig bedst den person videre?

Straf har sandsynligvis eksisteret lige så længe som vi har haft menneskelige samfund og straffemetoderne har udviklet sig over tid. Derfor kan det være ganske naturligt at stille sig selv spørgsmålet, om fængselsstraf stadig skal være et bærende element i vores retssystem i dag? Eller om det måske er ved at være tid til, at vi kigger os om efter et mere effektivt alternativ? Hvis det er tilfældet, så er det en god nyhed, at vi måske ikke behøver at kigge så langt. Faktisk er det sådan, at vi siden 2010 har tilbudt alle forurettede og gerningspersoner i straffesager genoprettende ret, eller mægling som vi også kalder det. Og umiddelbart er der gode erfaringer: Det ser faktisk ud til, at en mere dialogpræget tilgang kan være med til at forhindre tilbagefald til kriminalitet, kan spare skatteyderne for penge og så kan det være en udstrakt hånd til forurettede, der faktisk kan opleve at blive hjulpet videre i mødet med sin gerningsperson.

Jeg vil gerne blive klogere på genoprettende ret og derfor har jeg inviteret Ida Helene Asmussen i studiet. Hun er lektor her ved fakultetet og har en bred viden om mægling, konflikter og forebyggelse.

Mit navn er Lene Juhl Friedrichsen. Velkommen til.

Del 1

Lene Juhl Friedrichsen:

Og velkommen til dig, Ida. Tak fordi du vil kigge forbi.

Ida Helene Asmussen:

Selv tak for invitationen, Lene.

Lene Juhl Friedrichsen:

Ja, vi skal jo tale om genoprettende ret i dag. Grundlæggende er det en helt anden tilgang til kriminalitet, end vi kender fra traditionelle straffesager. Derfor kunne jeg godt tænke mig at starte med at spørge dig: Hvordan er det, at genoprettende ret er forskellig fra en traditionel retssag, som vi jo kender?

Ida Helene Asmussen:

Man kan sige, at i en traditionel straffesag, der vender man ligesom blikket bagud og siger: "Hvad var det, der skete, hvem er så skyldig i det og hvad skal det koste?". Det vil sige, at det er sådan set abstrakt, generelt og bagudrettet, hvor de her processer, de forsøger at være fremtidsrettede i stedet for og spørge: "Hvilke behov har offeret og hvordan kan vi genoprette offeret?". Og det bringer os jo også tilbage til Niels Christi, som i 1977 skrev en meget berømt artikel, der hed Konflikten Som Ejendom. Og hans pointe, det var at vi skal ikke nødvendigvis se konflikter som noget forstyrrende, noget vi hurtigst muligt skal have fejlet af vejen - vi skal faktisk se konflikter som noget, der har et læringspotentiale. Og derfor, når vi tager konflikterne fra parterne, som vi i høj grad gør med vores moderne retssale, hvor det er de professionelle aktører der har taget over – altså dommere, anklagere, advokater – og hvor forurettede nærmest bliver en biperson, som Christi siger. De her professionelle aktører ser han som en slags professionelle konflikttve. Og når han kalder dem konflikttve, så er det netop fordi han siger, at konflikten har en værdi for de implicerede og det skal man ikke tage fra dem. Altså, der er knyttet noget empowerment ved, at man selv håndterer sin egen sag, at man selv rejser sig, så at sige, i stedet for at der kommer nogle andre og siger: "Uha, det var synd for dig, nu skal vi nok tage os af det" og så sidder de i en retssal, hvor de måske ikke forstår supermeget af, hvad der overhovedet bliver sagt.

Lene Juhl Friedrichsen:

Det er nogle meget spændende perspektiver, det du opridses der. Og jeg vil i hvert fald gerne vende tilbage til delen omkring læringspotentialet, men lige nu vil jeg egentlig gerne vide lidt mere om, hvordan vi anvender det i Danmark. Siden 2010 har vi jo brugt det som et supplement i alle straffesager. Og det sker i de her såkaldte konfliktråd, hvor forurettede og gerningspersonen altså tilbydes et møde efter en kriminel handling. Hvad vil det sige, at vi anvender det som et supplement?

Ida Helene Asmussen:

Det der ligger i det, det er at et konfliktråd kan gennemføres på et hvilket som helst stadie af en straffesag. Det kan være før straffesagen, det kan i princippet være under straffesagen, det kan være efter straffesagen, det kan være efter endt strafafsoning. Der er dog den lille krølle, at det

kan indgå som en formildende omstændighed, at man har deltaget i et konfliktråd. Og det vil jo så selvfølgelig kræve, at konfliktrådet har fundet sted før selve strafudmålingen. Tilsvarende kan det også benyttes ved alle typer af forbrydelser – det afgørende er blot, om begge parter er interesserede i at indgå i en dialog. Og som der også står i loven, så skal gerningspersonen selvfølgelig have erkendt det strafbare forhold, for ellers kan det jo være retraumatiserende for forurettede.

Lene Juhl Friedrichsen:
Men det kan altså aldrig erstatte en retssag?

Ida Helene Asmussen:
Nej, ikke i Danmark.

Del 2

Lene Juhl Friedrichsen:
Hvis vi så kigger på mødet i konfliktrådet mellem en forurettet og en gerningsperson, så har jeg forstået det sådan, at forurettede og gerningspersons behov typisk spiller sammen: Gerningspersonen har f.eks. behov for at forklare sig og forurettede har brug for at forstå. Men sådan behøver det ikke nødvendigvis at være, vel?

Ida Helene Asmussen:
Sådan behøver det slet ikke at være. Der var f.eks. også en sag, hvor et barn var blevet kørt ned af en spirituspåvirket og moderen sagde: ”Jeg vil faktisk godt have mulighed for at møde denne her gerningsperson. Ikke fordi jeg vil tale med ham. Jeg vil heller ikke høre hans dårlige forklaringer på, hvorfor han drak og hvad der skete osv. Det eneste jeg faktisk gerne vil have lov til, det er at træde ind i et lokale – jeg har ikke engang lyst til at sidde ned – og så vil jeg have lov til at skælde ham hæder og ære fra og så vil jeg have lov til at dreje rundt på hælen og gå igen”. Og der spurgte man jo så gerningspersonen: ”Hvad siger du til det? Altså, hvad siger du til det her scenarie?” – og det er klart, at gerningspersonen havde selvfølgelig drømt om at få mulighed for at forklare og angre og undskylde og hvad ved jeg, men da gerningspersonen hørte, at det var et ønske fra forurettede, så tænkte gerningspersonen: ”Jamen, jeg vil gerne gøre det, jeg kan. Og hvis det på nogen måde kan være en hjælp for denne her mor til det barn, jeg har påkørt, så stiller jeg meget gerne op til det”. Så man kan sige, at så længe man afstemmer forventningerne grundigt, så er der jo heller ikke noget problem ved at gennemføre et konfliktråd på denne måde.

Lene Juhl Friedrichsen:
Ja og i forlængelse af det, så lad os lige få en god ordens skyld understrege at de eksempler, du kommer med, selvfølgelig er anonymiserede. Men hvis vi lige vender tilbage til de her konfliktråd, hvad er erfaringen så med konfliktrådene indtil nu?

Ida Helene Asmussen:
Det man kan sige er, at de evalueringer der har været af ordningen, peger på at der udbredt tilfredshed med de her møder, både hos gerningsperson og hos forurettede.

Lene Juhl Friedrichsen:
Kan du sige lidt mere om, hvad det er den her dialog kan tilbyde vores retssystem?

Ida Helene Asmussen:
Det er egentlig ret sjældent, at man har sådan en helt ren forurettet og en helt ren gerningsperson. Det er rigtigt tit, f.eks. i voldssituationer, at der sådan set både er noget skyld, noget skam og noget ansvar på begge sider af bordet. Der var jo engang en – jeg tror faktisk, det var en

professor fra vores fakultet – der sagde, at offeret er den, der kommer først til politistationen og det er der jo noget om. Og det, der er relevant i denne her sammenhæng, det er at dialogen tilbyder et helt andet rum for, at man ligesom ikke skal indgå i nogle meget prædefinerede roller af, om man er forurettet eller gerningsperson, men at man sådan set sammen kan håndtere følelser af både skam, ansvar, skyld, osv., så de parter, der indgår i det kan have en meget bedre følelse af, at hele sagen er blevet behandlet. At der er blevet taget hånd om alle aspekter af det, der er sket og ikke kun lige selve det juridisk relevante.

Lene Juhl Friedrichsen:

Og det giver jo umiddelbart mening, men er det også nogle bagsider ved den her tilgang?

Ida Helene Asmussen:

Det kan der absolut være på forskellige niveauer – jeg har jo blandt andet selv skrevet Ph.d.-afhandling inden for det her felt. Og det jeg nåede frem til, det var at der i de her rum kan være nogle kulturelle forventninger til det, der skal ske, som faktisk minder rigtig meget om syndsforladelsen, forstået på den måde, at man har en forventning om, at gerningspersonen skal angre og undskylde og forklare og love at blive et bedre menneske igen. Og omvendt, at når han så har gjort det, så skal forurettede tilgive ham – ikke nødvendigvis ved sige ”Jeg tilgiver dig”, men ved at anlægge en tilgivende attitude forstået på den måde, at hun siger f.eks. ”Har du nogle gode venner at tale med?” eller ”Har job eller en uddannelse?” og på den måde faktisk invitere gerningspersonen/synderen tilbage i fællesskabet igen.

Og det som er, synes jeg, interessant ved det fund, jeg gjorde der i min afhandling, det er at Foucault har beskrevet det her med, at kirken jo har mistet magt i det moderne samfund, men at de sandhedsfortællinger, der knytter sig til den kulturkristne tradition, de fortsætter med at virke i det moderne samfund – blot i en meget mere subtil form. Og det er jo lige præcis sådan, man kan se konfliktråd: Altså som en moderne syndsforladelsespraksis. Og det synes jeg er meget, meget vigtigt at være opmærksom på: At man ikke kommer til at gå til parterne med sin bagage, så at sige, formet at denne her forventning om, at nu skal gerningspersonen undskylde, angre osv. og nu skal forurettede tilgive. Det er jo problematisk, fordi den slags forventninger som er usagte, men som alligevel ligger som en tung dyne ned over mødet... Det kan jo faktisk være rigtig svært at håndtere den slags forventninger, netop fordi de ikke er artikuleret i rummet.

Lene Juhl Friedrichsen:

Og i konfliktrådene er det jo mæglere, der sidder og styrer processen. Hvordan er det, vi klæder dem på i dag?

Ida Helene Asmussen:

Jeg kan godt afsløre, at der bliver... Altså som konfliktmægler får man en uges kursus og når man sammenligner med, hvor lang tid det tager at blive dommer, så kan man sige at det faktisk er ret lidt tid i forhold til at håndtere de her sager.

Lene Juhl Friedrichsen:

Jeg vil gerne vende tilbage til det, du tidligere sagde om læringspotentialer, for det berører jo i en eller anden forstand også vores opfattelse af straf og retfærdighed. Er et grundmotiv i vores retssystem ikke også, at straf skal gøre ondt?

Ida Helene Asmussen:

De fleste ville nok sige, at straf på en eller anden måde skal gøre ondt. Straf skal også give mening og være fornuftigt og civiliseret i forhold til at skabe et samfund, hvor vi hele tiden bliver klogere. Og så er der jo det her med simpelthen at give forurettede mulighed for i højere grad at få lov til at være herre i eget hus, give forurettede mulighed for at empower sig selv,

genoprette sig selv, ved at blive taget alvorligt som en del af processen og ikke bare blive skubbet hen i et hjørne, hvor der så står en række professionelle aktører og taler om, hvor synd det er for forurettede og hvordan vedkommendes sag skal håndteres.

Lene Juhl Friedrichsen:

Men hvis vi lige holder fast ved det her generelpræventive eller den afskrækkende effekt, hvor stærk er den så ved genoprettende ret?

Ida Helene Asmussen:

Man kan sige at med vores forståelse af, hvad en rigtig straf er, så ville nogen måske sige: ”Jamen, det er da blødsødent, at man bare kan gå ind og få sig en snak i stedet for”, men hvis vi nu sådan forestiller os, at vi var vokset op med en anden forståelse af, hvad straf var, så kunne det lige så godt være, at man ville sige: ”Det er da helt vildt blødsødent, at man ikke bliver tvunget til at se det offer i øjnene, som man har begået en forbrydelse overfor og at man bare kan slippe med en betinget dom på 30 dage eller en bøde”. Nogen ville måske sige: ”Skal det ikke være et retskrav for forurettede at få mulighed for at møde sin gerningsperson og fortælle ham, hvad det har haft af konsekvenser, det som han har udsat mig for og eventuelt stille spørgsmål? Hvorfor var det lige mig det gik ud over, eksempelvis?”

Del 3

Lene Juhl Friedrichsen:

Høster vi det fulde potentiale ved genoprettende ret ved at bruge det som et supplement?

Ida Helene Asmussen:

Nej, det gør vi ikke. Altså, international forskning tyder på, at når det fungerer som alternativ til straf, så betyder det faktisk, at gerningspersoner har mindre tilbøjelighed til at falde tilbage til kriminalitet igen. I Danmark har Justitsministeriets forskningsenhed lavet en undersøgelse af vores konfliktråd og der finder de ikke det samme resultat. Og det kan jo godt have at gøre med, at vi kun anvender det som supplement i Danmark.

Lene Juhl Friedrichsen:

I det lys, hvad er fremtidsperspektiverne så ved genoprettende ret? Kan man forestille sig at vores overfyldte fængsler bliver overflødige?

Ida Helene Asmussen:

Nej. Det ville være meget urealistisk og meget naivt, tror jeg faktisk. Vi har brug for fængsler og vi har brug for retssystemet, fordi der er en række sager, som slet ikke er egnet til de her processer. Så min pointe er egentlig snarere, at det gælder om at afsøge muligheden, fordi vi ved jo for eksempel også, at fængsler udgør en slags forbryderskoler mere end noget andet – og det har vi jo som samfund ingen interesse i understøtte! Så man kan sige, at det ville jo være helt oplagt at udnytte den mulighed for at aflaste et system, der i forvejen er presset. Og man kunne meget vel starte med at sige, at for førstegangskriminelle, unge mennesker, mindre alvorlig kriminalitet – kunne det eventuelt, hvis man har en fornuftig proces, fungere som alternativ til traditionel straffeprocess?

Men samtidig må man sige, at hvis man kigger ud i verden, så er vi i Danmark – og i Sverige, for den sags skyld – nogle af dem, som er allerlængst bagud på det her område. Og eftersom verden jo har det med at flytte sig sammen, før eller siden, så er der nok ingen tvivl om at det her er kommet for at blive. Jeg føler mig ret overbevist om, at der vil komme mere af det i fremtiden, men jeg tror det tager rigtig lang tid.

Lene Juhl Friedrichsen:

Ida, vi når desværre ikke mere men tusind tak fordi du ville kigge forbi.

Ida Helene Asmussen:

Selv tak, Lene. Det var en fornøjelse. Tak for invitation.

Outro

Lene Juhl Friedrichsen:

Du har lyttet til Juristeriet; en podcast fra Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet. Tak for nu.